

جزوه قواعد درس دوم عربی دهم تهیه و تنظیم : استاد فدایی

در زبان عربی اعداد به دو گروه « اصلی و ترتیبی » تقسیم می‌شوند.

- * اعداد اصلی : بیانگر تعداد هستند ؛ مثال : یک - دو - سه - چهار و
- * اعداد ترتیبی : نشان دهنده‌ی رتبه و جایگاه بوده که در زبان فارسی با پسوند « ... - م » یا « ... - مین » به کار می‌رود. مثال : یکم - دوم - سوم و
- یکمین - دومین - سومین و

اعداد ترتیبی بر وزن « الفاعِل، برای مذکر » و « الفاعِلَةُ، برای مؤنث » می‌آیند ؛

الدَّرْسُ السَّادِسُ / الصَّفْحَةُ الثَّالِثَةُ / الإمام الثَّامِنِ

- * به اسمی که مورد شمارش قرار می‌گیرد « معدود » گفته می‌شود ؛
- سَيَّارَةٌ واحدةٌ [سَيَّارَةٌ : معدود] : یک ماشین
- ثَلَاثَةُ كُتُبٍ [كُتُبٌ : معدود] : سه کتاب
- أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا ؛ [كَوْكَبًا : معدود] : یازده ستاره

۱) اعداد ۱ (واحد - واحدۀ) و ۲ (اثنان - اثنین / اثنان - اثنین) :
برای معدود خود « صفت » محسوب می‌شود، یعنی عدد بعد از معدود
خود می‌آید.

(یعنی در تمام موارد از جمله جنس و تعداد و داشتن و یا نداشتن « ال »
و حرکات از معدود خود تبعیت می‌کند)

مثال :

- جاءَ رَجُلٌ وَاحِدٌ.
- شاهدتُ سيارَةً وَاحِدَةً.
- قرأتُ کتابینِ اثنین.
- قرأتُ مجلّتينِ اثنین.

(۲) « اعداد ۳ تا ۱۰ » : (ثَلَاثَةٌ - أَرْبَعَةٌ - خَمْسَةٌ - سِتَّةٌ - سَبْعَةٌ - ثَمَانِيَةٌ - تِسْعَةٌ - عَشْرَةٌ)

معدود اعداد ۳ تا ۱۰ همواره به صورت « جمع و مجرور » می آید و عدد از نظر جنس « برعکس مفرد معدود » خود می باشد.

(یعنی اگر مفرد معدودشان « مذکر » باشد، عدد به صورت « مؤنث » می آید و اگر مفرد معدودشان « مؤنث » باشد، عدد به صورت « مذکر » می آید)

مثال :

– هفت کتاب دارم ← لی سَبْعَةُ كُتُبٍ.

[مفرد « الْكُتُب »، « کتاب » می باشد پس مذکر است و باید عدد را به صورت مؤنث بیاوریم]

– شش درخت ← سِتُّ شَجَرَاتٍ.

[مفرد « شَجَرَات »، « شَجَرَةٌ » می باشد و مؤنث است پس باید عدد را به صورت مذکر بیاوریم]

نکته ۱ : لازم به ذکر است که محلّ اعرابی این اعداد (نقش این اعداد) با توجه به جایگاهی است که در جمله قرار گرفته‌اند.
مثال :

– پنج کتاب را از کتابخانه خریدم : اِشْتَرَيْتُ خَمْسَةَ كُتُبٍ مِنَ الْمَكْتَبَةِ.
(خَمْسَةَ : مفعول)

(۳) اعداد ۱۱ و ۱۲ ؛ (أَحَدَ عَشَرَ – إِحْدَى عَشْرَةَ // اِثْنَا عَشَرَ – اِثْنَى عَشَرَ – اِثْنَا عَشْرَةَ – اِثْنَتَى عَشْرَةَ) :

از نظر جنس و تعداد با معدود خود تبعیت می‌کند و معدودشان همواره « مفرد و منصوب » می‌آید.

مثال :

– یازده ستاره ← أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا

– یازده ماشین ← إِحْدَى عَشْرَةَ سَيَّارَةً

– دوازده دانش‌آموز ← اِثْنَا / اِثْنَى عَشَرَ تَلْمِیْذًا

اعداد ۱۳ تا ۱۹ : (ثَلَاثَةُ عَشَرَ - أَرْبَعَةُ عَشَرَ - خَمْسَةُ عَشَرَ - سِتَّةُ عَشَرَ - سَبْعَةُ عَشَرَ - ثَمَانِيَةُ عَشَرَ - تِسْعَةُ عَشَرَ) ؛
معدودشان همواره « مفرد و منصوب » است.

[قسمت اول عدد (قسمت دور به معدود) از نظر جنس مخالف معدود، و
قسمت دوّم (قسمت نزدیک به معدود) موافق جنس معدود می‌باشد.]
و هر دو قسم با حرکت « فتحه — » می‌آیند.

مثال :

— سیزده کتاب :

ثَلَاثَةُ عَشَرَ كِتَابًا ؛ [ثَلَاثَةُ : قسمت دور به معدود و از نظر جنس مخالف
معدود / عَشَرَ : قسمت نزدیک به معدود و از نظر جنس موافق معدود]
— هجده دانش‌آموز دختر :

ثَمَانِيَةُ عَشْرَةٍ تَلْمِيذَةً ؛ [ثَمَانِيَةُ : قسمت دور به معدود از نظر جنس، مخالف
معدود / عَشْرَةٌ : قسمت نزدیک به معدود از نظر جنس، موافق معدود]

(عُقُود، دهگان ها : (عِشْرُونَ - عِشْرِينَ ٢٠ / ثَلَاثُونَ - ثَلَاثِينَ
٣٠ / أَرْبَعُونَ - أَرْبَعِينَ ٤٠ / خَمْسُونَ - خَمْسِينَ ٥٠ و...) ؛

معدود این اعداد « مفرد » می باشد و عدد به دو شکل « ون - ين » دیده می شود.

مثال :

- جاءَ عِشْرُونَ تَلْمِيزًا.
- شَاهَدْتُ عِشْرِينَ تَلْمِيزًا.
- سَلَّمْتُ عَلَى عِشْرِينَ تَلْمِيزًا.
- حَضَرَتْ ثَلَاثُونَ طَالِبَةً فِي الصَّفِّ.
- شَاهَدْتُ الْمُعَلِّمَةَ ثَلَاثِينَ طَالِبَةً فِي الصَّفِّ.
- سَلَّمْتُ الْمُعَلِّمَةَ عَلَى ثَلَاثِينَ طَالِبَةً.

(۶ اعداد میان دهگان‌ها : (۲۱ تا ۲۹ / ۳۱ تا ۳۹ / ۴۱ تا ۴۹ و ۹۱ تا ۹۹)
؛ عدد یکان + و + عقود + معدود
** با این توضیح که : اعداد ۲۱ و ۲۲ - ۳۱ و ۳۲ - ۴۱ و ۴۲ - ۹۱ و ۹۲ :
معدود همواره « مفرد و منصوب » می‌باشد و جزء اول عدد (قسمت دور)
از نظر « جنس » موافق با معدود می‌باشد ؛

مثال :

۲۱ - دانش‌آموز پسر در کلاس هستند : فی الصّفِّ واحدٌ و عشرونَ تلميذاً.
۲۲ - دانش‌آموز دختر را دیدم : شاهدتُ اثنتینِ و عشرينَ تلميذهً

**** و اعداد : (۲۳ تا ۲۹ - ۳۳ تا ۳۹ - ۴۳ تا ۴۹ - ۹۳ تا ۹۹) :**

معدود همواره « مفرد و منصوب » می باشد و جزء اوّل عدد (قسمت دور) از نظر « جنس » مخالف با معدود می باشد و عُقود (جزء نزدیک به معدود) معطوف به یکان می باشد. یعنی با توجّه به نقش یکان، آن هم مرفوع (با شکل « ون ») و یا منصوب و یا مجرور (با شکل « ین ») می آید.

مثال :

- ۳۶ خانه ؛ سِتَّةٌ و ثَلَاثُونَ بَيْتاً / سِتَّةٌ و ثَلَاثِينَ بَيْتاً.
- ۶۹ روز ؛ تِسْعَةٌ و سِتُّونَ يَوْماً / تِسْعَةٌ و سِتِّينَ يَوْماً.
- ۴۵ درخت ؛ خَمْسٌ و أَرْبَعُونَ شَجَرَةً / خَمْسٌ و أَرْبَعِينَ شَجَرَةً.
- ۷۷ شب ؛ سَبْعَةٌ و سَبْعُونَ لَيْلاً / سَبْعَةٌ و سَبْعِينَ لَيْلاً.

٧) عدد صد (مِئَةٌ - مِائَةٌ ؛ ١٠٠) ؛ معدود این عدد « مفرد و مجرور » است.

مثال :

- مِئَةٌ (مِائَةٌ) حَبَّةٌ.

- لَنَا مِئَةٌ (مِائَةٌ) تَلْمِيزَةٌ فِي مَدْرَسَتِنَا.

٨) اعداد ترتیبی همانطور که گفته شد برای بیان رتبه و جایگاه می آیند و معمولاً برای اسم قبل از خود « صفت » محسوب می شوند.

- الدَّرْسُ الثَّامِنُ

- الصَّفْحَةُ السَّادِسَةُ

- الْمَرَّةُ الثَّالِثَةُ

- التَّمْرِينُ الْخَامِسُ

ساعت ها :

لازم به ذکر است که ساعت را با « اعددا ترتیبی » و دقیقه را با « اعداد اصلی » نشان می دهیم. به مثالهای زیر دقت کنید :

(۱) ساعت پنج (۵ : ۰۰) ؛ السَّاعَةُ الْخَامِسَةُ تَمَامًا.

(۲) ساعت شش و پانزده دقیقه (ربع) (۱۵ : ۶) ؛ السَّاعَةُ السَّادِسَةُ وَالرُّبْعُ / السَّاعَةُ السَّادِسَةُ وَخَمْسَ عَشْرَةَ دَقِيقَةً.

(۳) ساعت چهار و نیم (سی دقیقه) (۳۰ : ۴) ؛ السَّاعَةُ الرَّابِعَةُ وَالنِّصْفُ / السَّاعَةُ الرَّابِعَةُ وَثَلَاثُونَ دَقِيقَةً.

(۴) ساعت نه و چهل و پنج دقیقه (۴۵ : ۹) ؛ السَّاعَةُ الْعَاشِرَةُ إِلَّا رُبْعًا / السَّاعَةُ الْعَاشِرَةُ إِلَّا خَمْسَ عَشْرَةَ دَقِيقَةً / السَّاعَةُ التَّاسِعَةُ وَخَمْسَ وَارْبَعُونَ دَقِيقَةً.

ساعت ها :

لازم به ذکر است که ساعت را با « اعددا ترتیبی » و دقیقه را با « اعداد اصلی » نشان می دهیم. به مثالهای زیر دقت کنید :

(۱) ساعت پنج (۵ : ۰۰) ؛ السَّاعَةُ الْخَامِسَةُ تَمَامًا.

(۲) ساعت شش و پانزده دقیقه (ربع) (۱۵ : ۶) ؛ السَّاعَةُ السَّادِسَةُ وَالرُّبْعُ / السَّاعَةُ السَّادِسَةُ وَخَمْسَ عَشْرَةَ دَقِيقَةً.

(۳) ساعت چهار و نیم (سی دقیقه) (۳۰ : ۴) ؛ السَّاعَةُ الرَّابِعَةُ وَالنِّصْفُ / السَّاعَةُ الرَّابِعَةُ وَثَلَاثُونَ دَقِيقَةً.

(۴) ساعت نه و چهل و پنج دقیقه (۴۵ : ۹) ؛ السَّاعَةُ الْعَاشِرَةُ إِلَّا رُبْعًا / السَّاعَةُ الْعَاشِرَةُ إِلَّا خَمْسَ عَشْرَةَ دَقِيقَةً / السَّاعَةُ التَّاسِعَةُ وَخَمْسَ وَارْبَعُونَ دَقِيقَةً.

١ - عَيْنُ الْعِبَارَةِ الَّتِي يَوْجَدُ فِيهَا عَدَدٌ تَرْتِيبِيٌّ؛

١ في هذه الغرفة سبعة عشر كرسيًا خشبيًا!

٢ جلستُ في نهاية القاعة على الكرسيِّ العشرين!

٣ بقي ذلك المسافر في الفندق بمدة أسبوعين اثنين!

٤ هل تعلم ثمانين في المئة من موجودات العالم حشرات؟!

٢ - عَيِّنْ غَيْرَ الْمُنَاسِبِ فِي اسْتِخْدَامِ الْأَعْدَادِ:

- ١ أَقْدَرُ أَنْ أَسْمَعَ صَوْتَ وَالِدِي مِنْ مَسَافَةِ أَرْبَعَةِ أَمْتَارٍ!
- ٢ قَرَأْتُ بَيْتًا وَاحِدًا مِنْ كِتَابٍ فِيهِ أَشْعَارُ جَدِيدَةٌ مِنْ تَاسَعِ شُعْرَاءٍ!
- ٣ شَاهَدْتُ سِتَّةَ أَوْلَادٍ رَابِعِهِمْ يَذْهَبُ هَذِهِ السَّنَةَ إِلَى الْجَامِعَةِ!
- ٤ اشْتَرَيْتُ كِتَابَيْنِ اثْنَيْنِ مِنَ السُّوقِ وَ بَدَأْتُ بِقِرَاءَةِ الْكِتَابِ الثَّانِي!

٣ - عَيْنُ الْخَطَا فِي مُحَاسَبَةِ الْعَمَلِيَّاتِ الْحِسَابِيَّةِ:

① سِتَّةٌ فِي أَحَدٍ عَشَرَ يُسَاوِي وَاحِدًا وَسِتِّينَ!

② ثَمَانِيَّةٌ عَشَرَ نَاقِصٌ سَبْعَةٌ يُسَاوِي أَحَدَ عَشَرَ!

③ إِثْنَا عَشَرَ زَائِدٌ خَمْسَةٌ يُسَاوِي سَبْعَةَ عَشَرَ!

④ سِتَّةٌ عَشَرَ تَقْسِيمٌ عَلَى أَرْبَعَةٍ يُسَاوِي أَرْبَعَةً!

٥- أَىْ عَمَلِيَّةٍ حِسَابِيَّةٍ جَوَابُهَا «إِثْنَان» وَ «سَبْعُونَ» ؟

١) تِسْعَةٌ فِي ثَلَاثَةٍ

٢) سَبْعُونَ نَاقِصٌ ثَمَانِيَّةٍ

٣) خَمْسَةٌ وَ سِتُّونَ زَائِدٌ سَبْعَةٍ

٤) تِسْعُونَ تَقْسِيمٌ عَلَى خَمْسَةٍ

٦- أَىُّ جُمْلَةٍ فِيهَا أَحَدُ الْعُقُودِ؟

١ أَلْعِبَادَةُ عَشْرَةُ أَجْزَاءٍ.

٢ تَفَكَّرْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً.

٣ شَارَكَ فِي الْحَرْبِ مِئَةً جَنْدِي.

٤ أَنْزَلَ اللَّهُ جُزْأً وَاحِداً مِنَ الرَّحْمَةِ.